

Nem említette meg sem a szerző, sem a kiadó, hogy a könyv borítójának belsején a Ludasi-tó egykori térképe, hátul pedig egy részlete látható.

Persze ezek csak apróbb hiányosságok; Raffai Judit könyve elismerésre méltó, mivel egy mesemondó ember teljes repertoárját bemutatva és egy módszeres, újdonságokat hozó vizsgálatot alkalmazva folytatja a magyar népmesekutatás legszebb hagyományait.

AMBRUS Vilmos

LUDASI NÉPMESÉK NYOMÁBAN

Rézmonyos. Ludasi népmesék. Közzétette: Raffai Judit. Palics-Ludas Közvállalat, Szabadka, 2000

A meseszövegek összehasonlítása (nagyobb időközben gyűjtött szövegek esetében) képet ad(hat) az adott közösségről, amelyben ezek a mesék éltek/élnek. A mi vidékünkön erre példa Beszédes Valéria Kálmány Lajos után végzett szajáni gyűjtése. Ezt a gyakorlatot követi, éleszti újra Raffai Judit ludasi gyűjtése, amelynek egy része most kötetben is megjelent.

Ludason a hatvanas években kezdődött a módszeres mesegyűjtés az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének hallgatói révén. Harminc évvel később ezt a gyűjtést ismétli meg Raffai Judit, láthatóan attól vezérelve, hogy az újragyűjtés mennyire fontos a mesemondók és (főleg) a mesék szempontjából is.

Raffai mesemondói a Szűcs testvérek (László és Nándor), valamint Barát Erzsébet és Szalma Mária háztartásbeliek. A négy mesemondó szövegei közül legtöbb nem tiszta típus a MNK tipológiai meghatározása értelmében.

Szűcs László, kitől a legtöbb közölt mese ered, meséi megőrizték ugyan a hagyományozott szöveget, de ugyanakkor nagyon sok bennük az egyéni „alkotói tehetség”, gondoljunk csak a néhol már nyomdafestéket is alig tűrő káromkodásokra, amelyek más szövegekben is fel-felűnnek, vagy az olyan következetességekre, mint a *mögöszlek* és a *megeeszlek*, vagy hogy a Rézmonyos – rézszínű csördör – fia hol *táltos*, hol pedig *tátos*; ami természetesen nem a gyűjtő hibája, de szembetűnő. Ugyanakkor jó, hogy Raffai Judit lejegyzéseiben megmaradtak a tájszavak, de bizonyos tájszavak használata matematikus. A *Nap és Holdas paripa* című mesében például ez olvasható: „... azon a nyárfán volt háromszázhatvanöt rossz szoknya, minden rossz szoknyán vót háromszázhatvanöt zseb, minden zsebbe vót háromszázhatvanöt meséskönyv, abbú tanútam én ezt a meséket, egyet *elcsóréztam* (kiemelés S. V. Zs.) belőle . . .” Természetesen a mese kezdőformulájából lehet *csórní* (ellopni), de *csórézni* már kevésbé, mert ennek jelentése: *hánygni*. Ha viszont ezt az utóbbi kifejezést nem ilyen értelemben használják Ludason, akkor azt meg kellett volna jegyezni. Érdekes megfigyelni, hogy új, manapság használt szavak (stramm, feszt, kaja stb.) vagy olyan fordulatok, mint „ha felhívi magát” (telefonon?) is találhatók a ludasi mesék mai változataiban.

Ludason, írja többek között Raffai Judit, a „mesemondás célja a felnőttek szórakoztatása volt”. A mesemondás szigorúan kapcsolódott a társasmunkákhoz, s ezek végzése közben szolgált szórakoztatással, ahogy ez elsősorban Szűcs László meséiből érződik. De Raffai arról is ír, hogy idővel a ludasi népmese elvesztette ezt a funkcióját, s nem a

felnőttekhez, hanem a gyerekekhez szól. Emellett figyelmet érdemlő észrevétele a ludasi mesék új lejegyzőjének, hogy megfigyelhető a meseszövegek romlása, „nem tartalmazk – például – a mesékben oly fontos szerepet betöltő állandósult szöszerkezeteket, a frappáns, tömör cselekményelbeszéléseket, az ügyes helyszínváltozásokat”. Ezzel összefüggésben kell megjegyezni, hogy nem lehet általánosítani vagy „gazdag”-nak mondani ezeket a meséket, ha egy esetleg két formula előfordul egy-egy mesében. Sajátos viszont, hogy a kezdőformulák változatosak (pl.: „Vót egy szegény ember, annak vót egy fia...”; „Vót a világon egy embör . . .”; „. . . hol volt, hol nem volt, a hetedhét országon is tunnan volt . . .”), a záróformulákra viszont ez kevésbé mondható (pl.: „Vége van a mesének”; „Vége a mesének”; „Eddig vót a mese”; „Még ma is boldogan élnek, ha meg nem haltak”).

A ludasi mesék szereplői között (mivel legtöbb a tündér- és hősmese) találkozunk tündérekkel, sárkányokkal, boszorkányokkal (őregasszony vagy tündér képében), ördögökkel, katonákkal, a szegény ember gyerekeivel (Pista, János, Vörös Vitéz, Laci, Veronika, akiből a mese folyamán egyszerűen Vera lesz). A legendamesékben (Barát Erzsébet meséi) a főszereplő Jézuska és Szent Péter, de meg kell említeni több mese elmaradhatatlan szereplőjét, Mátyás királyt is.

Úgyes elképzelésre vall a mesékhez történő rajzválogatás, de a mesék előtt talán inkább a mesemondók adatait kellett volna közölni, hogy az (érdeklődő?) olvasónak ne hátul kelljen keresnie a számára fontos tudnivalókat.

Azzal, ami a gyűjtemény hátsó borítóján olvasható, hogy a „mese nem a könyvekben él igazán, hanem élőszóban” egyet lehet érteni, viszont nem valószínű, hogy a gyűjtő felszólítása is helyénvaló, miszerint a mesék akkor élnek tovább, ha a „meseolvasók mesemondókká válva tovább adják őket gyermekeiknek, unokáiknak”.

A *Ludasi népmesék* fogyatékoságai ellenére is értékes gyűjtemény, s Raffai Judit érdeme, munkáját dicséri, hogy alkalmunk nyílik a két gyűjtés összehasonlítására, hogy az olvasó eldöntheti, miképp és miben változtak a szövegek, mivel lettek szegényebbek, illetve gazdagabbak egy technikailag lényegesen fejlettebb korban. Nyilván az is felismerhető, hogy az eltelt harminc év alatt a mesemondók is hozzátettek a mesékhez valamit, a régen hallott meséket a jelen életérzésével egészítették ki. Ugyanakkor minden módosítás ellenére a ludasi meséken ma is felismerhető a szegedi kirajzás hatása.

Raffai Judit kötete tanulságos, fogadjuk szeretettel.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

AZ ELMÉLET VISSZAVONUL

Jean Baudrillard: *Az utolsó előtti pillanat. Beszélgetések Philippe Petit-vel*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2000

Két francia filozófus beszélget: akár egy vicc is kezdődhetne így. Valójában azonban Jean Baudrillard és Philippe Petit beszélget ebben az esetben, viccesnek aligha tűnő dolgokról. A teljes igazsághoz persze az is hozzátartozik, hogy inkább csak Baudrillard beszél, Petit legfeljebb közbekérdez, mellékesen megjegyez valamit, esetleg kicsit ellenkezik, hogy feszegetse az éppen szóban forgó témát. Vérbeli Baudrillard-könyv ez tehát, mondhatnánk, azzal a megkötéssel, hogy jelen esetben Baudrillard-nak, afféle posztmo-